

Utbildningsdepartementet
Ministern för högre utbildning och
forskning

Inspel och synpunkter på regeringens forskningspolitik

Dnr: U2023/01467

Om Växtbaserat Sverige

Växtbaserat Sverige är en branschorganisation vars mål och syfte är att främja en ökad konsumtion och produktion av växtbaserade livsmedel. Bland våra medlemmar finns både små startups och stora internationella företag. Branschorganisationens medlemmar är:

- Alpro/Danone
- Findus
- Kavli/Planti
- LiveKindly
- Nestlé/Hälsans Kök
- Oatly
- Orkla Foods Sverige
- Proteinish
- Stockeld Dreamery

1. Inledning

Regeringen har påbörjat arbetet med att ange inriktningen för forskningspolitiken fr.o.m. 2024 och framåt, i vilket regeringen inhämtar synpunkter från olika aktörer. Växtbaserat Sverige tackar för möjligheten att få vara med och bidra till detta arbete och önskar lämna följande synpunkter och inspel till regeringens forskningspolitik.

Växtbaserat Sverige välkomnar att regeringen i regeringsförklaringen 2022 uttalat att utbildning och forskning av hög kvalitet är helt avgörande för Sveriges välbefinnande och att det svenska näringslivet är ett drivhus för innovation är världsledande inom hållbarhet. Målet med den senaste forskningspropositionen 2021–2024 var att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings-och innovationsländer och en framstående kunskapsnation.

Växtbaserat Sverige vill lyfta fram den särskilda satsning som gjordes på att förstärka det nationella forskningsprogrammet för livsmedel. Den särskilda satsningen motiverades med att livsmedelsforskningens grundläggande funktion är att säkra livsmedelsförsörjningen samtidigt som livsmedelssystemet är viktigt för sysselsättning, ekonomisk tillväxt och levande landsbygder, samt att miljömålen nås. Livsmedelsförsörjningen är därtill en kritisk förutsättning för totalförsvaret och understödjer det civila försvarets samtliga förmågor. Växtbaserad kost är också resurseffektiv vilket är en fördel ur ett försvarsperspektiv. Den särskilda satsningen livsmedelsförsörjning var viktig för livsmedelskedjan och behöver även prioriteras i kommande forskningsproposition då samtliga de

skäl som anfördes för den särskilda förstärkningen av det nationella forskningsprogrammet för livsmedel har förstärkts de senaste åren.

2. Övergripande synpunkter

Växtbaserat Sverige välkomnar de ambitiösa målsättningar Sverige har fastslagit för forskningspolitiken liksom att regeringen nu uppdaterar livsmedelsstrategin för att stärka livsmedelssektorns konkurrenskraft.

Som utgångspunkt vill vi särskilt betona vikten av att satsa på forskning och innovation i livsmedelskedjan. Både för att öka försörjningstryggheten och för att det vi äter och dricker har stor inverkan på miljö, klimat, hälsa och djurvälstånd. I det här sammanhanget bör det växtbaserade segmentet lyftas särskilt då forskning och utveckling inom detta område kan bidra till att stärka samtliga nämnda områden.

Växtbaserat Sverige ser positivt på regeringens satsningar på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) eftersom SLU bidrar till kompetensförsörjning, vilket är till nytta för ett stärkt näringsliv, grön omställning och en hållbar samhällsutveckling. Forskningen inom SLU ligger i topp i världen på flera områden som är viktiga för den gröna omställningen. Kompetensförsörjning och forskning exempelvis inom bioekonomi, energi, klimatrelaterade frågor samt livsmedelsproduktion kan bidra till att öka Sveriges resiliens och minska sårbarheten. Den pågående klimatförändringen tillsammans med Sveriges unika förhållande med avseende på exempelvis temperatur och dagslängd under odlingsäsongen, ställer krav på växtförädling för nya växtsorter för det svenska jordbruket. Därför är det positivt att regeringen föreslår en ökad långsiktig finansiering, som inkluderar utveckling av nya tekniker, av SLU Grogrund – centrum för växtförädling av livsmedelsgrödor.

Vi välkomnar att forskningsberedningen fortsätter att arbeta och fungera som ett rådgivande organ till regeringen i forskningspolitiska frågor. Vi delar regeringens ambition om att kvaliteten i svensk forskning ska öka och att förutsättningarna för forskningsintensiv innovation ska stärkas. Givet att frågor om livsmedelsförsörjning och produktion har fått en snabbt växande angelägenhet så hade det varit önskvärt med någon i forskningsberedningen som har en djupare kunskap om livsmedelskedjan.

Bejaka potentialen i det växtbaserade segmentet

För att utveckla livsmedel som både leder till en minskad klimatpåverkan, ökade hälsovinster för befolkningen och förbättrade möjligheter att mätta en allt större befolkning utan att tömma jordens resurser så behöver investeringar ske i forskning och utveckling av nya, hållbara livsmedel. Detta är något som Växtbaserat Sverige vill understryka. Framtidens livsmedelsforskning är forskning som drivs av långsiktighet och siktar på att främja både hållbarhet och hälsa.

Som den aktör som samlar företag inom det växtbaserade livsmedelssegmentet märker vi tydligt av ett pågående skifte i våra konsumtionsvanor. Allt fler konsumenter efterfrågar och väljer växtbaserade livsmedel utifrån en önskan om mer klimatvänlig och hälsosam kosthållning. Detta är ett skifte som både kommer att fortsätta och också accelerera då det är en del av en global trend. Då Sverige är en relativt mogen marknad för växtbaserade livsmedel finns goda möjligheter att växa och utveckla de många innovativa, inhemska företag som redan finns. Det växtbaserade skiftet behöver dock understödjas av politiska och regulatoriska förändringar som säkerställer likvärdiga förutsättningar. Vi kan t.ex. se att Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten nyligen redovisat sina förslag på hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion som rekommenderar minskat intag av kött och ökad konsumtion av vegetabilier, för såväl hälsans som klimatet skulle. I de nordiska näringsrekommendationerna NNR 2023¹ rekommenderas en hållbar konsumtion som tar tydlig

¹ <https://www.norden.org/en/publication/nordic-nutrition-recommendations-2023>

riktning för mer växtbaserad kost. Även på EU-nivå lyfts hållbar konsumtion fram i exempelvis Farm to Fork² och Europe's Beating Cancer Plan³.

I den här kontexten pågår det just nu en spännande utveckling i Sverige där det i snabb takt startas nya företag som producerar växtbaserade livsmedel och där även etablerade producenter breddar sitt sortiment till att också omfatta växtbaserade alternativ. Detta visar på intresset, potentialen och lönsamheten som både nystartade och etablerade företag ser inom växtbaserade produkter. Dock sker utvecklingen av nya, innovativa och hållbara livsmedel i dag i störst utsträckning i företag som fokuserar på växtbaserade produkter. Jämfört med de mer traditionella kategorierna inom livsmedelsindustrin så växer dessa företag och produktsegment betydligt snabbare, om än från låga nivåer.⁴

Den här utvecklingen innebär en unik chans för Sverige att positionera sig inom området hållbara växtbaserade livsmedel. Sverige har förutsättningarna för att kunna ta ledartröjan inom detta område och bli marknadsledande inom forskning, odling, förädling, kommersialisering, och export av nya växtbaserade livsmedel och proteiner. För att kunna ta vara på denna potential behövs långsiktiga forsknings- och innovationssatsningar. Flera länder är redan på den här bollen, bl.a. Danmark och Nederländerna som pekat ut det växtbaserade segmentet som ett strategiskt viktigt område för livsmedelsproduktionen och exporten. För att Sverige inte ska tappa fart så behöver liknande åtgärder vidtas i Sverige snarast.

I livsmedelsstrategin pekas kunskap och innovation ut som ett av de tre strategiska målen. Detta ska stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

3. Specifika inspel till regeringens forskningspolitik – utmaningar och möjligheter

Livsmedelsforskning kopplat till Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen

- Det är positivt att regeringen tar sin utgångspunkt i Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen. Sverige är bland de bästa i världen när det gäller att uppfylla FN:s hållbarhetsmål, men vi brister beträffande de mål som har anknytning till livsmedel. Detta tydliggjordes bland annat i forskningsrapporten *“Nordic food systems for improved health and sustainability – Baseline assessment to inform transformation”* som släpptes i april 2019. För att Sverige bättre ska kunna nå dessa mål behövs särskilda forskningsinsatser.
- FN:s klimatpanel, IPCC, konstaterar i sin senaste rapport⁵ att tidsfönstret för att agera krymper snabbt och att världen bara har sju år på sig att halvera utsläppen jämfört med 2019 års nivåer. Som nyckellösningar pekar IPCC ut minskade metanutsläpp från jordbruket samt kolinlagring i jordbruk genom exempelvis plöjningsfritt bruk. IPCC betonar miljöfördelarna med växtbaserade livsmedel i sin rapport *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*: "Dieter med hög växtprotein och låg halt av kött och mejeriprodukter är förknippade med lägre utsläpp av växthusgaser."⁶ Framtida satsningar på ett konkurrenskraftigt växtbaserat lantbruk bör ta hänsyn till kolinlagring och andra regenerativa produktionsmetoder. Utifrån detta är det centralt att den kommande forskningspropositionen lyfter upp hur svensk forskning och innovation kan bidra till den nödvändiga omställningen. Propositionen behöver ta sig an frågan om hur detta ska gå till.

² https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

³ https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-02/eu_cancer-plan_en_0.pdf

⁴ <https://gfi.europa.org/wp-content/uploads/2023/03/2020-2022-Europe-retail-market-insights.pdf>

⁵ <https://www.ipcc.ch/srccl/>

⁶ https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_FullReport.pdf

- De nya nordiska näringsrekommendationerna som publicerades i juni 2023 innehåller för första gången både miljö och hälsa, och förordar huvudsakligen en mer växtbaserad kosthållning. För att det ska finnas bra förutsättningar att följa dessa rekommendationer behövs särskilda forskningsinsatser kring växtbaserad kost och växtbaserade alternativ till kött och mejeriprodukter.

Forskning och utveckling för att kunna möta den förändrade efterfrågan hos konsumenter

- Forskning och innovation i förädlingsled behöver bidra till att det kan utvecklas fler växtbaserade livsmedel som både är näringsrika, hälsosamma, goda, konkurrenskraftigt prissatta samt tillgängliga för att säkerställa konsumentens gillande och skiftet mot miljö- och hälsomässigt hållbar livsmedelskonsumtion. För att säkerställa god tillgång på svenskodlade insats och råvaror att förädla till växtbaserade livsmedel och vegetabiliska proteiner i produktionsledet, behövs det satsningar på forskning och innovation. Det gäller både vegetabiliska proteiner för att kunna utveckla alternativ till animalieprotein, och spannmål och andra grödor för att t.ex. kunna framställa växtbaserade alternativ till traditionellt mejeri.⁷
- Växtbaserade alternativ till kött och mejeriprodukter fyller en mycket viktig funktion i övergången till en mer växtbaserad kost för människor eftersom de är kompatibla med rådande matkultur och matvanor. De kräver inga förändringar vad gäller tillagning eller måltidssituationen. Skiftet till mer växtbaserat behöver vara enkelt för den stora massan. Alternativen behöver möta konsumenternas krav på bland annat smak, textur, näringsvärde och pris.
- I dagsläget råder det brist på svenskodlade insats- och råvaror att förädla till växtbaserade livsmedel för humankonsumtion, vilket innebär att företag verksamma i Sverige i viss utsträckning importerar dessa produkter för att kunna bibehålla produktionstakten och leverera förädlade produkter till marknaden i takt med att efterfrågan på dessa ökar. Det saknas i dag också kunskap och kompetens i Sverige gällande förädling av växtbaserade grödor. Eftersom sektorn växer kraftfullt, och kommer fortsätta öka över tid, behövs satsningar på forskning inriktad både på ökad odling av grödor och förädling av dessa för att kunna ta fram nya växtbaserade livsmedel.
- En betydande del av utmaningen beror på bristen på vegetabiliska proteiner såsom bönor, linser, ärtor och andra baljväxter. Det finns i dagsläget för få svenskodlade proteingrödor som kan användas i förädlingsledet. Kommande forskningsproposition bör därför lyfta upp behovet av forskning för att både sortförädla nya typer av grödor som kan användas i detta syfte, och forskning för att öka kunskapen om hur vegetabiliska proteiner kan förädlas och utvecklas till nya livsmedel. Det behövs också forskning som syftar till att hitta modeller för hur odling av redan idag förädlade sorter kan ökas. Behovet är dock bredare än proteingrödor. Tillgång till grödor och behov av ökad kunskap och kompetens kring råvaruförädling är också relevant i förhållande till behovet av att öka produktionen av grödor för humankonsumtion, inklusive grödor för att tillverka växtbaserad dryck.

⁷ [Branschrapport 2023 \(vaxtbaseratsverige.se\)](https://www.branschrapport.se/2023/06/20/vaxtbaseratsverige.se)

- Växtbaserat Sverige vill därför understryka att det är viktigt regeringen adresserar behovet av forskning, utveckling och innovation med målet att svensk livsmedelsindustri och svensk primärproduktion ska kunna öka sin produktion av relevanta grödor för att tillgodose den accelererande efterfrågan på växtbaserade livsmedel. Ett sådant fokus ligger också i linje med livsmedelsstrategin. Det är viktigt att i detta sammanhang förtydliga att ökad produktion behöver vara hållbar, resilient och dra nytta av nya tekniska och digitala lösningar.

Skapa goda förutsättningar för primärproducenter att ställa om från animaliebaserad till växtbaserad produktion

- Ett viktigt område för regeringens kommande forskningsproposition bör vara forsknings- och innovationsinsatser med syfte att underlätta för primärproducenter och livsmedelsindustri att ställa om till mer växtbaserad produktion. Det vegetariska och veganska segmentet växer stadigt, och tillväxtprognosen för det segmentet globalt är god. Enligt en rapport från Bloomberg Intelligence från 2021 kan den globala marknaden för växtbaserade livsmedel som ersätter animaliska proteiner nå ett värde av över 162 miljarder dollar år 2030, upp från 29,4 miljarder dollar år 2020. Detta skulle innebära att växtbaserade alternativ utgör upp till 7,7% av den globala proteinmarknaden. Förändringen av konsumtionsvanor sker internationellt och innebär en växande global marknad. Potentialen för Sverige att bli världsledande i odling, förädling, kommersialisering och export av växtbaserade livsmedel kan inte nog understrykas.
- Ett hinder mot omställningen är att det i dagsläget kan vara förenat med risk för primärproducenter att inleda en process där man ställer om sin verksamhet. Det pågår i dagsläget forskningsprojekt där processen att ställa om från animaliebaserad produktion till produktion för växtbaserad humankonsumtion utvärderas, också ur ett lönsamhetsperspektiv.⁸ I dessa projekt står enskilda företag för en stor del av den ekonomiska risken genom att garantera inköp av framtida grödor. Om en större del av jordbruket ska ställas om för att tillgodose den förändrade efterfrågebilden, minska livsmedelssektorns klimatpåverkan och möjliggöra ökad svensk livsmedelsproduktion och export krävs dock andra strukturer som sprider riskerna som uppstår i samband med omställningen.
- Regeringen bör därför peka ut att ett viktigt område för livsmedelsforskningen är att utveckla koncept och modeller som ökar möjligheten för primärproducenter att ställa om sin produktion, exempelvis genom ökad riskspridning eller riskgarantier.

Bättre förutsättningar för testanläggningar och uppskalning av produktion

- Ett hinder flera nystartade livsmedelsföretag förr eller senare möter är begränsade möjligheter att skala upp sin produktion när försäljningen ökar. Att investera i en produktionsanläggning är kostsamt och tidskrävande och de flesta företag har varken de finansiella musklerna eller den tid som krävs. Många saknar också kunskap om hur detta bäst görs. Därför behövs ökad kunskap om uppskalning av produktion – know-how och infrastruktur.

⁸ <https://uniseco-project.eu/> <https://www.bondesokerbonder.se/harda-fakta>

- Det behövs ett ökat empo för att innovera, testa och skala upp för att nå större marknad. Växtbaserat Sverige stödjer Sweden Food Arenas inspel om att utveckla och tillgängliggöra en infrastruktur för prototyp, test och demo samt uppskalning som ökar möjligheterna för företag att växa och innovationer att nå marknaden.
- En förutsättning för att få ut fler innovationer på marknaden och att skala upp fler företag är ökad tillgång till test-, demo- och produktionsanläggningar samt expertis som kan bistå. Dagens utbud av anläggningar är relativt okänd och behöver utvecklas och kompletteras.

Nutritionsforskning

- Det behövs ett större helhetsgrepp där nutritionsforskningen och hållbarhetsforskningen samarbetar. Vi behöver mer forskning om hur ett kostmönster med en större andel växtbaserade livsmedel bör se ut för att främja både hälsa och miljö. En bred satsning där både mekanistiska och kliniska studier tar hänsyn till exempelvis biotillgänglighet och fysiologiska hälsoeffekter. Det är också viktigt att ta fram validerade biomarkörer för ett hållbart kostmönster och beteendestudier om hur vi kan få hälsosamma och hållbara förändringar i befolkningens kostvanor.

Det offentliga köket är viktigt i omställningen

- Offentlig verksamhet serverar dagligen stora mängder måltider, och köper därför också in stora mängder livsmedel. På så vis är det offentliga Sverige en viktig aktör på marknaden. Detta är relevant ur två perspektiv; dels kan det offentliga köket på ett tydligare sätt användas för att bidra till den nödvändiga omställningen av livsmedelssektorn, dels ställs det offentliga köket inför utmaningar när medborgarnas konsumtionsvanor och preferenser ändras om inte de regel- och ramverk som styr verksamheten samtidigt förändras i samma riktning. Växtbaserat Sverige anser att större vikt kan läggas vid hur offentlig upphandling som verktyg kan användas som styrmedel mot en mer växtbaserad kost. Forskningspolitiken kan också användas för att peka ut offentlig sektor som en viktig testbädd och aktör inom tillämpad forskning gällande innovationer inom livsmedelsområdet.

Ökad resiliens är ett viktigt forskningsområde

- Växtbaserat Sverige vill understryka att ett viktigt mål för livsmedelsforskningen bör vara att öka motståndskraften i svenskt jordbruk, exempelvis kopplat till förändringar i medeltemperatur samt torka och liknande situationer som riskerar att slå ut delar av livsmedelskedjan. Nya sätt att odla behöver tas fram, för att öka motståndskraften och ett tydligare fokus på behovet av forskning om resiliens i livsmedelsproduktionen behövs. Differentiering i jordbruket är en viktig del i detta, för att säkerställa att klimat- och miljörelaterade Extremsituationer inte slår ut stora delar av svensk livsmedelsproduktion. Under extremtorkan 2018 framgick tydligt att det stora beroendet av foder för animalieproduktion skapade en ohållbar situation för många bönder. Forskning om att ta fram fler motståndskraftiga grödor som lämpar sig till förädling till växtbaserade livsmedel är därför viktig för att öka riskspridningen i svensk livsmedelskedja. Detta knyter också an till frågan om tillgången till proteingrödor (för vidareförädling till växtbaserade livsmedel), som behöver öka och breddas. Detta är särskilt relevant i anslutning till behovet av ökad produktion av grödor avsedda för förädling till växtbaserad humankonsumtion.

4. Vägen framåt - Investera ytterligare en matmiljard för att utveckla ett hållbart livsmedelssystem

- Många av de åtgärder som föreslås ovan kan genomföras om det finns resurser. Växtbaserat Sverige stödjer Sweden Food Arenas inspel om att investera i ytterligare en "matmiljard" och att utnämna livsmedelskedjan som en utvecklingsarena för accelererad hållbar utveckling genom innovation, forskning och gränsöverskridande samarbeten. Den bör finansieras genom att öka Fol-investeringarna med motsvarande 1 procent av BNP. "Matmiljarden" inkluderar satsning på innovation och forskning, utveckling av ett modernt innovationssystem som stödjer företag i hela landet samt internationell Fol-utveckling. Satsningen utgår från näringsens behov, är långsiktig, agil och utvecklas över tid för att kunna följa utvecklingen och utgår från ett systemperspektiv. Satsningen sker i samhandling mellan det offentliga och näringslivet där näringslivet möter upp med både kontanta medel och in-kind.

Utveckla ett koordinerat och marknadsorienterat innovationssystem som utgår från företagens behov i syfte att öka samordning och uppväxling till nationell och internationell nivå.

- Idag är satsningarna på innovation fragmenterade mellan olika finansiärer både i värdekedjan samt mellan branscher och regioner. Sverige behöver motverka ett fragmenterat, regionaliserat och projektifierat innovationssystem som inte tillräckligt effektivt förmår fånga företag och forskare och lyfta dem till nationell och internationell nivå. Genom att kraftsamla innovationsstödet och rikta det till företag i hela livsmedelskedjan i ett sammanhållet system, kan framstående regionala förmågor tillgängliggöras nationellt. Systemets uppgift blir att samla kompetens, nätverk, och resurser.

Detta är Växtbaserat Sverige:

